

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 334.012.64

ДЕНИСЕНКО М. П.

Київський національний університет технологій та дизайну

КОЛІСНІЧЕНКО П. Т.

Уманський державний педагогічний університет

НАПРЯМИ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У статті подано огляд та опис структурно-функціональних елементів для формування науково-методичного підходу щодо оцінювання рівня економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу. Ці елементи економічної безпеки запропоновано поєднати у десять груп. Точність, однозначність проведеної оцінки відбувається завдяки отриманню інтегрального показника. Запропоновано послідовність етапів процесу оцінювання рівня економічної безпеки підприємств у системі управління їх економічною безпекою.

Ключові слова: економічна безпека, малі та середні підприємства, елементи, інтегральний показник.

DENYSENKO M.

Kyiv National University of Technologies and Design

KOLISNICHENKO P.

Uman State Pedagogical University

DIRECTIONS FOR ASSESSMENT THE ECONOMIC SECURITY LEVEL OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

The article provides an overview of structural and functional elements for the formation of a scientific and methodological approach for assessment the economic security level of small and medium-sized enterprises. The list of structural and functional elements for assessment the economic security level of small and medium-sized businesses has been substantiated. In the proposed approach, elements of economic security have been grouped into ten general groups. This system of elements includes: macroeconomic security, personnel and intellectual security, technological level security, innovative security, economic and investment security, environmental safety, financial and social security. All elements should be considered from the point of view of an integrated approach to management. The system of elements of economic security is needed to form a methodical approach to assessment the economic security level of small and medium-sized enterprises. The sequence of the process for assessment the economic security level of small and medium-sized enterprises in the system of economic security management has been proposed. A comprehensive assessment the economic security level of small and medium-sized businesses should be carried out in seven stages and includes: substantiation of criteria and elements of economic security; development of a scale of integral indicator of economic security; estimation of elements of economic security; estimation of integral index of economic security; analysis of the factors that have the greatest and least impact on the state of economic security; develop recommendations for eliminating threats and reducing risks; forecasted estimation of economic security level of SMEs and elements. Accuracy, unambiguity of the assessment the economic security occurs through the calculation of the integral indicator.

Keywords: economic security, small and medium enterprises, elements, integral indicator.

Вступ. Підвищений інтерес продовжує викликати квінтесенція економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу (МСБ), оскільки пов'язана із ґрунтовним опрацюванням чималого кола різноманітних проблем. Здебільшого проблемні питання діяльності підприємств малого та середнього бізнесу досліджуються відокремлено від процесу оцінювання економічної безпеки як складної системи, якою є сьогочасний суб'єкт господарювання. У дослідженні економічних систем різного рівня ієрархії управління, зокрема, що проводять господарську діяльність, оцінювання рівня економічної безпеки як системної ознаки є доволі новим напрямом. Він виник як наслідок реагування суб'єктів господарювання на ринкові колізії та наукової громадськості на вирішення завдань, що пов'язані із виживання економічних одиниць у динамічності та невизначеному середовищі. Таким чином, складність функціонування та розвитку підприємств МСБ, подальша низька ефективність запропонованих і впроваджених заходів пояснює брак науково-теоретичних розробок, що підвищує значимість й актуальність обраного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика плеяда науковців розглядають питання оцінювання рівня економічної безпеки на рівні регіону або держави, зокрема такі, як Т. Васильців, В. Геєць, С. Довбня, Н. Гічова, С.М. Ілляшенко, Д. Ковальов, Г. Козаченко, О. Ляшенко, Є. Олейніков, В. Пономарьов, С. Міщенко та інші. Суттєвий внесок у формування теоретико-методологічного та практичного підґрунтя комплексної оцінки рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств належить відомим економістам, таким, як О. Бородіна, Р. Дронов, І. Євдокимов, В. Забродський, С. Покропивний, Е. Олейніков, О.В. Атаманова, С. Ільяшенко, Ф. Євдокімова, О. Мізіна та інші. Позаяк посилену концентрацію уваги варто відвести розгляду описаного вище питання в контексті господарської діяльності підприємств різних розмірів.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз структурно-функціональних елементів та формування послідовності етапів оцінювання рівня економічної безпеки підприємств МСБ у системі управління їх економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система економічної безпеки підприємств МСБ охоплює низку структурно-функціональних елементів, завданням яких постає відображення усіх орієнтирів економічної безпеки. Усі елементи економічної безпеки мають різний зміст і характеристики, однак у системі доповнюють і взаємодіють між собою [1–4, 8]. Розроблення методичного підходу до оцінки економічної безпеки підприємств МСБ вимагає насамперед визначення комплексу елементів економічної безпеки, критеріїв для проведення оцінки елементів, меж зміни рівнів економічної безпеки. Освоєння наукових джерел виявило відсутність єдиної думки щодо підходу оцінки безпеки підприємств малого та середнього бізнесу [5–7]. Управління економічною безпекою малих та середніх підприємств повинно охоплювати формування та реалізацію комплексної оцінки рівня економічної безпеки підприємств МСБ.

Комплексна оцінка рівня економічної безпеки підприємств МСБ має проводитись відповідно до таких етапів:

1. Обґрунтування критеріїв та структурно-функціональних елементів економічної безпеки підприємств МСБ.
2. Розроблення шкали значень інтегрального показника економічної безпеки підприємств МСБ.
3. Оцінювання структурно-функціональних елементів економічної безпеки підприємств.
4. Оцінювання інтегрального показника економічної безпеки підприємств МСБ.
5. Аналіз чинників, що найбільше та найменше впливають на зміну стану економічної безпеки.
6. Розроблення рекомендацій щодо усунення загроз та зниження ризиків відповідно до кожного структурно-функціонального елементу.
7. Прогнозна оцінка рівня економічної безпеки підприємств МСБ загалом і за структурно-функціональними елементами.

Оцінювання рівня економічної безпеки МСП доцільно включити у систему управління економічною безпекою малих і середніх підприємств та розглядати як безперервний аналіз, моніторинг середовища підприємств, що ґрунтується на виявленні стану економічної безпеки підприємств та його структурно-функціональних елементів, прогнозуванні майбутніх тенденцій, розробленні пропозицій щодо підсилення економічної безпеки підприємств, виявленні загроз і ризиків, прогнозованих дестабілізуючих чинників.

Для комплексного оцінювання економічної безпеки підприємств МСБ на мезо- та макрорівні підхід до вибору структурно-функціональних елементів та їхніх критеріїв варто переглянути і трансформувати у найбільш прийнятний, оскільки відчувається гостра недостатність у кількісній інформації. Узагальнивши доробки економічної думки щодо цієї проблеми, варто виділити такі структурно-функціональні елементи: безпека на макроекономічному рівні, кадрово-інтелектуальна, фінансова, інвестиційна, інноваційна, соціальна, екологічна, інформаційно-аналітична, нормативно-правова, техніко-технологічна.

Безпека на макроекономічному рівні визначається станом функціонування економіки держави, що впливає на розвиток усіх суб'єктів господарювання, зокрема, підприємств МСБ, адже якість функціонування суб'єктів господарювання залежить від рівня розвитку національного господарства, макроекономічної системи.

Кадрово-інтелектуальна безпека характеризує той ступінь економічної безпеки підприємств, коли діяльність МСБ зумовлена рівнем, компетенціями і здібностями, досвідом, навиками, професіоналізмом, складом, ефективності персоналу підприємств, ефективності його потенціалу.

Фінансова безпека МСБ передбачає ситуацію результативного та ефективного застосування фінансових ресурсів з метою отримання сформованих стратегічних цілей діяльності підприємств, а саме: високий рівень прибутку за мінімального ступеня ризику, максимальний рівень рентабельності та інших показників діяльності підприємств, нарощення його ринкової вартості. Ця сфера безпеки дає змогу забезпечити фінансову стійкість підприємств МСБ, підтримку належного рівня ліквідності, регулювання впливу різного виду чинників на економічну безпеку, що спричиняють негаразди у діяльності МСП відповідно до напрямів фінансової та господарської їх діяльності. Суть інвестиційної безпеки як елемента економічної безпеки полягає у акцентуванні уваги підприємств МСБ на підтримці належного рівня інвестиційної діяльності, зокрема, вкладенні інвестицій в основний капітал, розвиток капітальних інвестицій для власного стратегічного майбуття, підвищення інвестиційної активності, закупівлю новітніх технологій чи оновлення, модернізацію устаткування.

Зміст інноваційного елементу економічної безпеки малого та середнього підприємництва – це приваблення, розподіл та спрямування інвестицій, ресурсів на наукові розробки та дослідження, купівлю патентів, ліцензій, ноу-хау, впровадження у виробництво інновацій, технологій, нових процесів. Саме інноваційний елемент економічної безпеки характеризує рівень інноваційного розвитку малих та середніх підприємств, можливості підвищення конкурентоспроможності.

Екологічний елемент економічної безпеки спрямований на дотримання норм і нормативів в екологічній сфері, що стосуються законів ведення технологічних процесів та виробництва товарів;

недопущення втрати сегментів ринків у тих державах, де діють суворіші норми екологічного законодавства; найнижчий рівень втрат від санкцій (адміністративних) щодо забруднення природного середовища. Соціальний елемент економічної безпеки малого та середнього підприємництва – забезпечення належного рівня життя працівників, доходів, створення належних умов відпочинку та праці персоналу у робочому середовищі підприємств, надання соціальних гарантій, захист їхніх прав. Це все, що сприяє зростанню рівня соціального добробуту усіх працівників, а загалом забезпечують економічну стабільність і конкурентоспроможність суб'єктів МСБ.

Інформаційно-аналітична безпека характеризує той ступінь економічної безпеки підприємств, коли діяльність МСБ спрямована на здійснення комплексу функціональних обов'язків щодо інформаційного й аналітичного забезпечення для налагодження ефективної роботи підприємств. Також цей елемент зорієнтований на виявлення міри негативного впливу різних чинників на інформаційну безпеку; оцінювання ступеня інформаційної безпеки МСП; встановлення недоліків у ході роботи аналітиків із підтримки інформаційного елементу безпеки; вироблення превентивних заходів для її підсилення, зміцнення, аналітичного забезпечення проведення оцінювання ефективності.

Нормативно-правова безпека у своєму змісті охоплює нормативне та правове підґрунтя, що потрібне для ефективної роботи підприємств. Основні загрози, які з'являються у цьому сегменті для МСП: недотримання усіх юридичних прав персоналу, підприємств загалом; низький рівень правового захисту інтересів працівників, підприємств МСБ у перспективі, у сфері ділової документації; недостатній рівень дотримання норм на право інтелектуальної власності, зокрема патентного права; недотримання комерційної таємниці, розголошення з різних мотивів комерційно вагомих відомостей; низький ступінь кваліфікації та компетенцій персоналу юридичних відділів; часта зміна законодавчих документів не сприяє стабілізації роботи підприємств.

Техніко-технологічний елемент дає змогу сформувати комплекс підтримки встановленого рівня технологій і техніки, яка перебуває в розпорядженні підприємств, визначити відповідність цих технологій передовим світовим прикладам, стандартам. Найбільшу небезпеку становлять проблеми старіння техніки і технології (фізичне, моральне), дії та заходи, які зорієнтовані і мають на меті руйнування техніко-технологічного потенціалу суб'єктів господарювання, недотримання технологічних норм і дисципліни.

Таким чином, економічну безпеку МСП доцільно виразити як комплекс елементів, управління якими відбувається із використанням головних функцій, принципів, підходів менеджменту. Усі ці елементи взаємопов'язані і взаємодіють між собою, а зміна будь якого елемента зумовить негайну зміну всіх інших, що слугуватиме появі нових властивостей і ознак рівня економічної безпеки. Тому всі елементи треба розглядати з точки зору комплексного підходу до управління. Економічна безпека підприємств МСБ у певній мірі співвіднесена із системою елементів, які охоплюють і зачіпають надзвичайно важливі сторони господарської діяльності суб'єктів господарювання. Водночас економічна безпека малих і середніх підприємств має вплив на рівень національної безпеки країни через міру досягнення національних інтересів.

Висновки. Економічна безпека підприємств МСБ характеризується певною сукупністю елементів, якісних і кількісних показників, кожен з яких відіграє важливу роль. Головним напрямом у процесі управління економічною безпекою малих і середніх підприємств є оптимальна послідовність проведення оцінки рівня їх економічної безпеки. Важливою ціллю досягнення найвищого рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств є формування дій і заходів забезпечення та підтримки максимальної безпеки головних структурно-функціональних елементів діяльності МСП, основних напрямків безпеки.

Література

1. Голованова Н.Б. Формирование подходов к оценке экономической безопасности субъекта хозяйствования / Н.Б. Голованова // Доклады ТУСУРа. – 2014. – № 2 (32). – С. 294–300.
2. Економічна безпека підприємництва України: теорія, практика, напрями зміцнення : монографія / З. Юринець, Б. Байда. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 188 с.
3. Євдокімов Ф. І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокімов, О. В. Мізіна, О. О. Бородіна // Наукові праці ДонНТУ. – 2002. – № 47. – С. 6–12.
4. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Научные труды ДонНТУ. – 2002. – № 48. – С. 16–22.
5. Кулагина Н.А. Экономическая безопасность молочной промышленности: оценка и возможности повышения в условиях региона : монографія / Кулагина Н.А., Атаманова О.В. – Брянск : Ладомир, 2012. – 215 с.
6. Основы экономической безопасности : государство, регион, предприятие, личность : учеб.-практ. пособ. / под ред. Е. А. Олейникова. – М. : Интел-Синтез, 1997. – 288 с.
7. Экономическая безопасность: теория, методология, практика / под науч. ред. Никитенко П.Г., Булавко В.Г. ; Институт экономики НАН Беларуси. – Минск : Право и экономика, 2009. – 394 с.
8. Yurynets Z. Country's economic competitiveness increasing within innovation component / Z. Yurynets, B. Bayda, O. Petrush // Economic Annals – XXI. – 2015. – № 9-10. – P. 32–35.

References

1. Golovanova N.B. Formirovanie podhodov k otsenke ekonomicheskoy bezopasnosti sub'ekta hozyaystvovaniya // Doklady TUSURa. – 2014. – № 2 (32). – P. 294-300
2. Yurinets Z., Bayda B. Ekonomichna bezpeka pidpriemnitstva Ukrayini: teoriya, praktika, napryami zmitsnennya Monografiya. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2014. – 188 s.
3. Evdokimov F. I., Mizina O. V., Borodina O. O. Uzagalnyuyucha otsinka finansovoyi skladovoyi rivnya ekonomichnoyi bezpeki pidpriemstva // Naukovi pratsi DonNTU. – 2002. – № 47. – P. 6-12.
4. Ilyashenko S. N. Otsenka sostavlyayuschih ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya // Nauchnye trudy DonNTU. – 2002. – № 48. – P. 16-22.
5. Kulagina H.A., Atamanova O.V. Ekonomicheskaya bezopasnost molochnoy promyishlennosti: otsenka i vozmozhnosti povysheniya v usloviyah regiona: monografiya. Bryansk: Lodomir, 2012. – 215 s.
6. Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti : gosudarstvo, region, predpriyatie, lichnost : ucheb.-prakt. posob. / Pod red. E. A. Oleynikova. – M. : Intel-Sintez, 1997. – 288 s.
7. Ekonomicheskaya bezopasnost: teoriya, metodologiya, praktika / pod nauch. red. Nikitenko P.G., Bulavko V.G.; Institut ekonomiki NAN Belarusi. Minsk: Pravo i ekonomika, 2009. – 394 s.
8. Yurinets Z., Bayda B., Petrush O. Country's economic competitiveness increasing within innovation component // Economic Annals – XXI. – 2015. – № 9-10. – P. 32-35

Рецензія/Peer review : 29.01.2018
Надрукована/Printed : 05.02.2018
Рецензент: д.е.н., проф. Хоронжий А.Г.